

Ay, Sibel (2021). "Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt Övgüsü için Tertip Edilmiş Bir Eser: Şevkî Dîvânı". *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. S. 9, s. 327-357.

**HZ. PEYGAMBER VE EHL-İ BEYT ÖVGÜSÜ İÇİN
TERTİP EDİLMİŞ BİR ESER: ŞEVKÎ DÎVÂNİ**
MANUSCRIPT THAT WAS WRITTEN FOR
PROPHET MUHAMMAD AND AH-AL BAYT: *DIWAN BY SHAWQI*

Arş. Gör. Sibel AY*
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi
sibelay35@gmail.com

Öz

Klasik Türk edebiyatı şairlerinin çeşitli nazım şekillerinde kaleme aldığı şiirlerini bir araya getirdikleri divanlar, konu bakımından gelenek içerisinde belirli başlıklar çerçevesinde toplansa da çeşitlilik göstermektedir. Bu gelenek içinde bazı şairler, divanlarını alışlageldiği gibi konu çeşitliliği çerçevesinde değil tek bir konu etrafında toplamayı tercih etmişlerdir. Bu tarz eserlerin başında bazen sadece Hz. Muhammed'i övmek için bazen de gerek İslami açıdan önemli diğer zatları ya da dönemin önemli devlet adamlarını övmek için kaleme alınmış divan-ı nu'ütler gelmektedir. Bu bağlamda Konya Koyunoğlu Şehir ve Müze Kitaplığı'nda 12678 arşiv numarasıyla kayıtlı olan *Şevkî Dîvânı* adlı yazma, hayatı hakkında kaynaklarda bilgiye erişemediğimiz Mehmed Şevkî tarafından Hz. Muhammed ve ehl-i beyt övgüsü için yazılmış şiirlerden oluşan mürettep bir divandır.

Bu çalışmada, klasik Türk şiiri geleneği içerisinde tek konuda yazılmış divanlardan biri olması sebebiyle önem teşkil eden *Şevkî Dîvânı*'nın tanıtılması; dil, üslup ile muhteva açısından

* ORCID: orcid.org/0000-0002-6229-0539

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

incelenmesi ve eserin divan-ı nu'ûtlar arasındaki yerinin tespiti amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şevkî, divan-ı nu'ût, methiye, ehl-i beyt, on iki imam.

Abstract

Diwans, in which the poets of classical Turkish Literature brought together their poems in various forms, show diversity in terms of themes, although they are collected within the framework of specific titles within the tradition. In this tradition, some poets preferred to compile their diwans around a single theme rather than a variety of themes as usual. Diwan-ı nuut, which was a genre written to praise Prophet Muhammad and other important Islamic figures and statesmen of the day at times is at the forefront of such works. In this context, the manuscript called Diwan by Shawqî, registered with the archive number of 12678 in the Konya Koyunoglu City and Museum Library, was written by Mehmed Shawqî about whose life there is no information available in the related literature. It is a well-organized diwan composed of poems written to praise Prophet Muhammad and his family.

This study aims to introduce the Diwan by Shawqî, which is important because it is one of the diwans written on a single theme within the tradition of classical Turkish poetry and to look at it in terms of language, style and content and also to show where it stands alongside Diwan-i nuut.

Keywords: Shawqî, diwan-i nuut, praise, ahl-al bayt, twelve imams.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı şairlerinin şiirlerinin toplandığı divan adlı eserler, belirli kurallar çerçevesinde oluşturulmuştur. Nazım şekilleri ve konu bakımından belirli bir tasnife sahip olan mürettep divanlar, genellikle sırasıyla kasideler, tarihler, musammatlar, gazeller, lugazlar, muammalar ve müfredler şeklinde tertip edilmiştir. Konu hiyerarşisi bakımından kaside bölümünde sırasıyla tevhid, münacat, na't, miraciyye ve medhiyeler yer almaktadır. Önemli olaylara dair yazılmış tarih manzumeleri ve bendlerle kurulmuş nazım şekilleri olan musammatların ardından şairin konu bakımından görece daha özgür olduğu gazeller bölümü gelmektedir. Mürettep bir divanın gazeller bölümünde şiirler, kafiyesine göre alfabetik olarak sıralanır. Gazellerin konusu, aşk, sevgilinin güzelliği, gurbet,

hasret, sevgiliye kavuşamamanın verdiği üzüntü, aşk ile bağlantılı olarak şarap ve tabiat başta olmak üzere çeşitlilik göstermektedir (Akün, E.T. 20.04.2021).

Klasik Türk edebiyatında konu çeşitliliği bakımında geleneksel divan tertibine uygun kaleme alınmış eserlerin yanında, tek bir konuya hasredilmiş divanlar da bulunmaktadır. Bunlardan en meşhuru Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve hürmetin tüm divan boyunca dile getirildiği divan-ı nu'ütlardır.

Divan-ı nu'ütlar, XVII. ve XVIII. yüzyılda na't yazma geleneğinin artış göstermesi ve divan şairlerinin yazdıkları na'tleri alfabetik sıraya dizerek tek bir kitapta toplaması ile ortaya çıkmıştır. XVII. yüzyılda kaleme alınmış divan-ı nu'ütlardan ilki Himmetzâde Abdullah/Abdî (ö. 1710)'ye aittir. Abdî'nin *Dîvân-ı Nu'ût*'u sırasıyla bir mukaddime, küçük bir mesnevi, bir tevhid, huruf-ı hecâyâ göre dizilmiş 29 kaside, bir terci-i bend, iki müseddes-i mütekerrir, bir muhammes-i mütekerrir, iki küçük mesnevi ve müfredat nazım şekilleriyle Hz. Muhammed için yazılmış şiirlerden oluşmaktadır. Aynı yüzyılda, Türk edebiyatının en çok na't kaleme almış şairlerinden olan Yahya Nazîm'in, *Dîvân-ı Belâgat-ı Unvân-ı Nazîm* adlı eseri, ilk ikisi tamamen na'tlerden oluşan beş ayrı divanın bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. İlk iki divan, 1668 ve 1687 yıllarında kaleme alınmıştır.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde na'tlerden oluşan divanlara örnek teşkil edebilecek eserlerden ilki, Bursalı İsmail Belîğ'in *Seb'a-i Seyyâre*'sidir. Bu eser yedi uzun na't bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Dönemin Nakşîbendî şeyhlerinden Neccârzâde Rıza (ö. 1746) divan-ı nu'ût sahibi bir diğer şairdir. *Neccârzâde Rızâ Dîvânı*, 560 gazel, 27 kaside, 10 murabba, 23 rubai, 93 nazım, beş kıta, üç tarih, yedi müfred ve hece vezniyle yazılmış dokuz şiirinden oluşan şümüllü bir divan-ı nu'ût örneğidir. XVIII. yüzyıldaki bir diğer divan-ı nu'ût ise, *Dîvân-ı Nu'ût-ı Salâhî* olup Halvetî-Uşşakî şeyhi Salâhî Efendi (ö. 1783) tarafından kendi içlerinde mürettep Türkçe, Arapça ve Farsça bölümlerden oluşan 200'den fazla na'tin yer aldığı bir eserdir. Ömer Faik'in huruf-ı hecâ sırasıyla 1829-30 yıllarında telif ettiği *Dîvân-ı Nu'ût-ı Fâik* ise bir münacaat, 47 na't, bir kıt'a ve on iki imam mersiyesi içermektedir.

XIX. yüzyılda dönem şairlerinden Nazîf/Nazîfi'nin kaleme aldığı *Nazîf Dîvânı*, Arapça, Türkçe ve Farsça telif edilmiş iki kaside, dört müseddes ve 198 gazelden mürettep bir divan-ı nu'üttür. Aynı dönemde, Mehmed Fevzî Efendi (ö. 1900) tarafından kaleme alınmış *Et-tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûti'n-Nebeviyye* adlı eserin başında Türkçe, Arapça ve Farsça na'tlerden oluşan bir divançe bulunmaktadır. Kaynaklardan tespit edebildiğimiz kadarıyla, bu dönemde yazılmış bir diğer divan-ı nu'ût, Mehmet Tevfik Çerkeşeyhîzâde (ö. 1899) tarafından kaleme alınmış 18 şiirden mürettep *Dîvânçe-i Tevfik (Kasâid-i Tevfik)* adlı eserdir¹.

Türk edebiyatında tek bir konuya hasredilmiş divanlardan biri de *Şevkî Dîvânı*'dır. Çalışmamızda ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız *Şevkî Dîvânı*'ndaki şiirler, Hz. Peygamber, onun etrafındaki kimseler ve on iki imamın övgüsüne ayrılmıştır. Bu çalışma ile doktora tezi olarak hazırlamakta olduğumuz bu metnin muhtevasının tanıtılması, şairin hayatı, genel dil ve üslûp özellikleri, şiirlerin diğer divan-ı nu'ütler ile övgü üslûbu ve özellikleri açısından mukayesesi ve divan şiiri geleneği içerisinde farklı bir özelliği olan bu divanın araştırmacıların dikkatine sunulması amaçlamaktadır.

Mehmed Şevkî'nin Hayatı

Kaynaklarda Şevkî mahlasını kullanmış 14 şair yer almaktadır. Asıl adının Mehmed olduğu bilgisi bulunan Şevkî mahlaslı şairlerin sayısı ise üçtür. Bunlardan ilki, Bursa'da doğmuş Çömez-zâde Şevkî (ö. 1688)'dir. *Şerh-i Füsûsât, Zübdetü'l-Mâkâl, Erbâbu'l-Akl u Kemâl, Hâce-i Kuzât ve Evveliyât u Şerh-i Muhassenât-i Mahsûsât* adlı eserleri vardır. Asıl adı Mehmet olan ikinci Şevkî mahlaslı kişi ise yine Bursalıdır. Babasının adı Ahmed olan şair, Yavuz Sultan Selim Trabzon'da iken lalası Fenâri Şems Bey'in hizmetinde yetişmiş, şehzadeyle tanışmıştır. Bursa'da türbedarlık yapan Şevkî, 1543-44'te Emir Sultan menkıbelerini derlemiştir. Üçüncü Şevkî mahlaslı şairin asıl adı Seyyit Mehmet (ö. 1775) olup

¹ Detaylı bilgi için bakınız: Ak, 2014: 17-28.

kaynaklarda sadece Sivrihisar müftüsü-zâde olarak tanındığı bilgisi vardır.²

Çalışmamızın konusu olan *Şevkî Dîvânı*'nin başında “sülâle-i tahhâreden ve evlâd-ı Mevlânâ'dan Karahisârî Mehmed Şevkî Efendi'nin divanıdır” ibaresi bulunmaktadır. Bu cümleden hareketle Karahisar ve çevresinde doğmuş veya yaşamış, asıl adı Mehmed ya da Muhammed olan Şevkî mahlaslı bir şair tespit edilememiştir. *Dîvân*'da, Mehmed Şevkî Efendi'nin hayatına dair başka bir bilgi bulunmamaktadır. Tezkirelerde verilen şiir örnekleri de *Şevkî Divanı*'ndaki şiirlerle mukayese edilmiş olup herhangi bir eşleşme ya da benzerlik bulunmadığı için Mehmed Şevkî'nin hayatı hakkında kaynaklarda bilgi tespit edilememiştir.

Şevkî Dîvânı'nın Nüsha Tavsifi

Şevkî Dîvânı, Konya Koyunoğlu Şehir ve Müze Kitaplığı'nda 12678 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Kütüphane kataloğunda eser adı “Divan-ı Mehmed Şevkî” ve yazar adı “el Karahisari, Mehmed Şevkî el-Mevlevî” olarak geçmektedir. Bu bilginin eserin başında farklı bir yazısı ve kurşun kalemle yazılmış olması, müellif ya da müstensih tarafından değil, arşiv numarası eklenirken kütüphaneci tarafından kaydedildiği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. 104 varaktan mürettep eser, istisnalar olmakla birlikte 14 satırdan oluşmaktadır. Ayrıca yazmadaki 54 sayfanın derkenarında ilgili kafiye ve konuda, farklı nazım şekilleriyle Şevkî mahlası ile kaleme alınmış 58 şiir bulunmaktadır. Bu şiirler, gerek üslup gerekse yazıldığı mürekkep ve yazı çeşidi bakımından ana metindeki şiirlerle benzeşmektedir. Ebrulu karton kapakla ciltlenmiş eser, talik yazı türüyle kaleme alınmıştır. Yazmada eserin kim tarafından, hangi tarihte kaleme alındığı hakkında bilgi yer almamaktadır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla tek nüshası olan eser, Şevkî mahlaslı bir şairin şiirlerinin yer aldığı tam ve mürettep bir divandır. Yazmanın 1^b numaralı sayfası, kırmızı mürekkeple

² Detaylı bilgi için bakınız: İpekten vd. 1988: 480-481, Kılıç, 2010: 611, Solmaz, 2005: 193, Sungurhan Eydurhan, 1989: 488, Çapan, 2005: 63-64, İnce, 2005: 485-487, Kurnaz ve Tatçı, 2001: 509, İsen, 1994: 157, Kılıç: E.T.24.04.2021, Tekin: E.T.24.04.2021, Ögeri: E.T.24.04.2021.

kaleme alınmış “sülâle-i tahhâreden ve evlâd-ı Mevlânâ’dan Karahisârî Mehmed Şevkî Efendi’nin divanıdır” başlığının akabindeki besmele ve Arapça bir münacaat ile başlamaktadır. *Dîvân*’ın başında tevhid, münacaat, Hz. Muhammed’e na’t, miraciyye, Hz. Ali’ye na’t ve on iki imama övgü konularında kaleme alınmış 14 şiir bulunmaktadır.

Dîvân’ın gazeller kısmı 4^b numaralı varakta “der kafiye-i ibtidâ’-i elif” başlığı ile başlamaktadır. Hz. Muhammed ve ehl-i beyti hakkında yazılmış şiirlerden oluşan *Şevkî Dîvânı*, kendi içerisinde düzenli bir sıralama kaygısı güdülerek tertip edilmiştir. Her harfte sırasıyla Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Hamza, Hz. Abbas, Hz. Fatıma, Hz. Hatice, Hz. Zeynelâbidîn, Hz. Muhammed Bâkır, Hz. Cafer-i Sâdık, Hz. Musa Kâzım, Hz. Ali Rıza, Hz. Muhammed Takî, Hz. Ali Nakî, Hz. Hasan Askerî ve Hz. Muhammed Mehdî hakkında şiirler yer almaktadır.

Yazmanın 90^a numaralı varağındaki “tamamü’d-dîvân bi-’avni’llahi’l-melikü’l-mennân, temmet” ibaresi ile divan tamamlanmıştır. Yine aynı varakta, aynı el yazısı ve Şevkî mahlası ile “der na’tü’n-nebiyyü’l-’Arabî sallallahu te’alâ ’aleyhi ve ’alâ ’alihi ve ashâbihi ve ahbâbihi ecma’in” başlıklı, Hz. Muhammed’e yazılmış bir na’t bulunmaktadır. Bu na’ttan sonra 93^b numaralı varağa kadar sırasıyla Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir, Hz. Ali³, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Zeynelâbidîn, Hz. Muhammed Bâkır, Hz. Cafer-i Sâdık, Hz. Musa Kâzım, Hz. Ali Rıza, Hz. Muhammed Takî, Hz. Ali Nakî, Hz. Hasan Askerî ve Hz. Muhammed Mehdî’ye övgü konulu birer gazel yer almaktadır.⁴

Yazmanın 93^b numaralı varağının ortasındaki “tamam” ibaresinden sonra, yine Şevkî mahlası ile kaleme alınmış çeşitli konulardaki şiirlerle eser devam etmektedir. Belirli bir düzenin tespit edilmediği son 11 varaklık bölümde ise, “devriye, bazı makalat, der hakk-ı imâmân, der hakk-ı isnâ ’aşer, der-makâlat-tarîkat, der makâle-i hüccacân fi’l-’arafât” başlıklı şiirlerin yanı

³ Sadece Hz. Ali için iki adet gazel yer almaktadır.

⁴ Ayrıca ilgili sayfaların derkenarında Hz. Muhammed ve Hz. Ali’nin birlikte övüldüğü iki gazel bulunmaktadır.

sıra Yezid'e lanet, Hacı Bektaş Velî'ye övgü, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye övgü, on iki imam sevgisi, âl-i abâyâ övgü konulu şiirler yer almaktadır. *Şevkî Dîvânı* 104^b numaralı sayfada son iki beyti aşağıda yer alan devriye ve "tamam" ifadesi ile sona ermektedir.

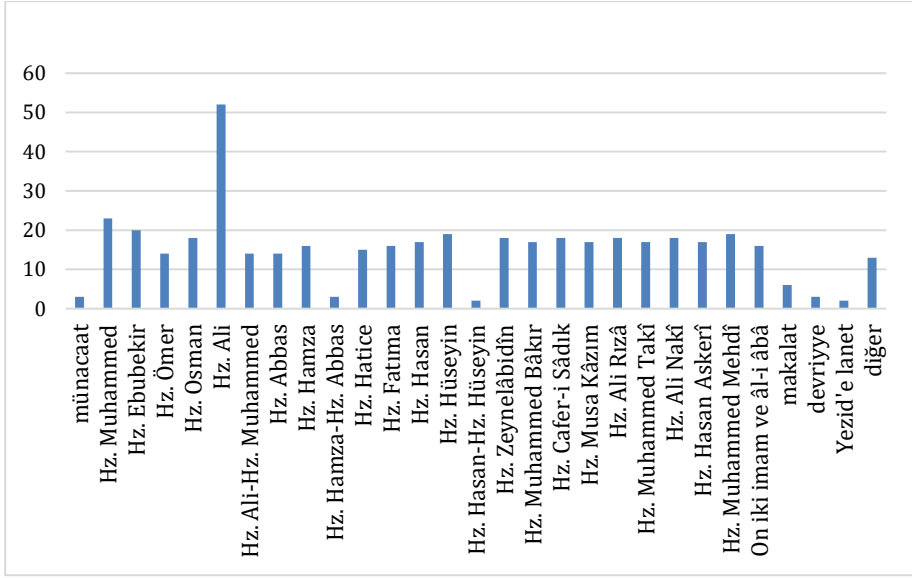
*Arza basdum kademi lutf-ı Hudâ-y-ıla hemîn
Sûret-i ahsen-i takvîmde evâhir geldüm*

*Şevkiyâ böyle imiş san'at-ı takdîr-i Hudâ
Kenz-i Rahmân'a olup mâlik şâ'ir geldüm*

Şevkî Dîvânı'nın Muhtevası

Mehmed Şevkî Efendi'nin *Dîvânı*'nı 445 şiirden oluşmaktadır. *Şevkî Dîvânı*'ndaki şiirlerin neredeyse tamamı Hz. Muhammed, ehl-i beyt, dört halife ve on iki imamı övmek amacıyla kaleme alınmıştır. *Dîvân*, kendi içerisinde konu bakımından bir sıralamaya sahiptir. Bu sıralama çerçevesinde şair, eserin giriş kısmında, tevhid, münacaat, miraciyye ve Hz. Muhammed için yazılmış na'nlere yer vermiştir. Gazeller bölümünün başladığı elif kafiyeli şiirlerden itibaren, her harf şu sıralama ile tertip edilmiştir: Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Hamza, Hz. Abbas, Hz. Fatıma, Hz. Hatice, Hz. Zeynelâbidîn, Hz. Muhammed Bâkır, Hz. Cafer-i Sâdık, Hz. Musa Kâzım, Hz. Ali Rıza, Hz. Muhammed Takî, Hz. Ali Nakî, Hz. Hasan Askerî ve Hz. Muhammed Mehdî.

Belirli bir konuya hasredilmiş müstakil bir övgü divanı örneği olan *Şevkî Dîvânı*'nda methedilen kişi, konu ve şiir sayısı arasındaki ilişkinin yer aldığı grafik aşağıdaki gibidir:

Şevkî Dîvânı'nda en çok Hz. Ali övgüsüne yer verilmiştir. Bunun sebebi, Hz. Ali'ye hem dört halifenin sonuncusu hem de on iki imamın ilki olması nedeniyle her harfte en az iki kere şiir yazılmış olmasıdır. Bu sıralamayı Hz. Muhammed'e yazılmış şiirler ile Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin birlikte övüldüğü şiirler takip etmektedir. Dört halife için yazılmış şiirler kendi aralarında, on iki imam için yazılmış şiirler ise kendi aralarında şahıs bazında sayıca benzerlik göstermektedir.

Şevkî Dîvânı'nda, Hz. Muhammed'in aile fertleri, akrabaları, halifeleri ve on iki imam hakkında yazılmış 403 şiir bulunmaktadır. *Dîvân*'ın başında üç münacat yer almakta olup, eserin genel düzeni içerisinde bazen ana metinde bazen de derkenarda, doğrudan kişi övgüsü olmayan, ama bir şekilde de ana konudan bağımsız denilemeyecek, muhtelif konularda kaleme alınmış şiirler bulunmaktadır. Özellikle yazmanın 93^b ve 104^b varakları arasındaki kısımda konu çeşitliliği artmaktadır. *Şevkî Dîvânı*'nda sadece âl-i abâyı övmek amacıyla yazılmış sekiz, sadece on iki imam sevgisinin anlatıldığı yedi ve bu iki konunun birlikte ele alındığı bir şiir bulunmakta olup tablo grafikte bunların tümü on iki imam ve âl-i abâ övgüsü başlığı altında verilmiştir. Tarikat

adabı ve tarikat yolundakilerin özellikleri hakkında altı makalat, devriyye türünde üç şiir ve Yezid'e lanet konulu iki şiir kaleme alınmıştır. Ayrıca *Dîvân*'da konusu, imamet, hilafet, velayet, Hacı Bektaş Velî'ye övgü, Hz.İbrahim'e övgü, İhlas suresinin izahı, "kerremallahu vechehu"nın sırrı, Kerbela toprağı, Arafat'taki hacılar, vebadan kurtulmak için on iki imama sığınma, iman ve ibadetin şeyhe farz olması, dergaha bağlanmanın önemi olan birer şiir bulunmaktadır. Yukarıdaki tabloda "diğer" başlığı altında topladığımız bu kısımda yer alan şiir sayısı 12'dir.

Çalışmamızın bu bölümünde *Şevkî Dîvânı*'nda övülen kişilerin şiirlerde değinilen genel özellikleri Hz. Peygamber ve Ailesi, Hz. Peygamber'in Akrabaları, Dört Halife ve On İki İmam olmak üzere dört ana başlıkta incelenecektir.

Hz. Peygamber ve Ailesi

Şevkî Dîvânı'nda yalnızca Hz. Muhammed'i övmek için yazılmış 23 şiir bulunmaktadır. Bunlardan üçü kaside, biri müseddes-i mütekerrir ve 19 tanesi gazeldir. *Şevkî Dîvânı*'ndaki en yüksek beyit sayısına sahip şiirler, Hz. Muhammed için yazılmıştır. Şevkî, Hz. Peygamber'i methederken onunla ilgili ayetleri, hadislerini, Peygamber hakkındaki rivayetleri ve peygamberin mucizelerini doğruluğı İslami kaynaklardaki genel bilgilerle paralellik teşkil edecek şekilde ele almıştır. Âlemlerin Hz. Peygamber hürmetine yaratılması, Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olması, müminlere yol göstermek için dünyaya gönderilmiş olması ve Miraca yükseltilmiş olması beyitlerde ele alınmıştır:

*Nüh feleklerden öte geçdi Resûlü's-sakâleyn
Pâyidâr oldu ana 'arş-i berîn -i ev ednâ (10/9)*

Ayrıca onun peygamberlerin sonuncusu olması, ahirette şefaahat hakkına sahip olması, Hz. Peygamber'in soyunun Hz. İbrahim'e dayanması ve onun temiz soyundan da ehl-i beytinin devam etmesi de beyitlerde işlenir:

*Ehl-i beyti min benî 'Adnân o ferzend-i Halîl
Zî-mufahhamdur Muhammed sırr-ı fahrü'l-enbiyâ (50/2)*

Bunun yanı sıra, onun Allah'ın yeryüzündeki nuru olması, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin yanında emin bir kişi, iyi bir yönetici ve ailesine düşkün bir aile reisi olması, geçmiş ve gelecek

tüm neslinin pak olması gibi özellikleri de Şevkî'nin şiirlerinde ele aldığı diğer konulardandır.

Şevkî *Dîvânı*'nda ehl-i beytten sadece iki kadına yer verilmiştir. Bunlardan ilki olan Hz. Muhammed'in eşi Hz. Hatice'yi övmek için 15 gazel kaleme alınmıştır. Hz. Hatice'nin övüldüğü şiirlerin çoğunda aşağıdaki beyitte olduğu gibi Hz. Hatice'nin benzerinin olmaması, peygamber eşleri içerisinde üstün olmasına değinilmiştir:

*Kim mahrem-i Ahmed ana emsâl mi olur hîç
Dünyâya henüz gelmedi akrân-ı Hadîce (367/4)*

Hz. Hatice, Hz. Muhammed'in ilk eşi olmasının yanında, bi'setten önce dahi Peygamber'e olan itimadı ve desteği, Resulullah'a yâren ve sırdaş oluşu, hiçbir delile ihtiyaç duymadan ilk iman edenlerden olması gibi yönleriyle sık sık Şevkî *Dîvânı*'nda aşağıdaki gibi methedilmiştir:

*Resûlullâh'ı ikrâr eyledi cândan bilâ-bürhân
İrişdi 'izzet-i şâna Hâdîce sâbıkîndendir (141/2)*

Hz. Hatice'nin sahabeler içerisinde önde ve imanda kavi olması, dönemin önde gelen kişilerinden biri olarak topluma örnek olması, varını yoğunu Allah yolunda harcaması, soyunun temiz olması, kadınların en hayırlısı ve müminlerin annesi olması da şiirlerde ele alınan yönlerindedir.

Şevkî *Dîvânı*'nda hakkında şiir yazılan ikinci kadın ise Hz. Fatıma'dır. Eserde Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma'nın övgüsü için kaleme alınmış 16 gazel bulunmaktadır. Şevkî şiirlerinde Hz. Fatıma'yı, Hz. Muhammed'in kızı olması, Hz. Peygamber'in "babasının annesi" iltifatına layık olması ve Hz. Ali'nin zevcesi olması yönüyle ele alır:

*Vâlid-i fahr-i cihân zevc-i 'Aliyyü'l-Murtazâ
Zî-şeref ü zî-'azîm binti Resûl-i muhterem (310/3)*

Ayrıca onun Hz. Hasan ve Hüseyin'in annesi olması, soyunun temiz olması, Hz. Peygamber'in kıymetli incisi, sevgilisi olması, Hz. Muhammed'in bir parçası olması, yüzündeki nurun güneş ve aydan bile daha parlak olması, alemin incisi olması, cennetteki hurilerden bile daha güzel olması, Allah'ın onu cennetle

müjdelemesi, tüm mümin kadınların, övücü, koruyucusu ve sığınağı olmasından da bahseder:

*İftihârıdır kamu mü'mînenün fahrü'n-nisâ
Kadr-i şâmıdır mu'allâ Fâtıma dürr-i cihân (336/2)*

Hz. Fatıma şiirlerde, temiz ve iffetli bir hanım olması ve Kerbelâ şehidi Hz. Hüseyin'in yadigarı olması yönleriyle de övülmüştür.

Hz. Peygamber'in Akrabaları

Şevkî Dîvânı'nda dört halifenin yanı sıra, Hz. Peygamber'in amcaları Hz. Abbas ve Hz. Hamza da hakkında şiir yazılan sahabelerdendir. *Şevkî Dîvânı*'nda konusu Hz. Abbas'a övgü olan on dörder gazel yer almaktadır. *Dîvân*'daki üç gazelde ise Hz. Abbas ve Hz. Hamza birlikte methedilmiştir. Hz. Abbas'ın soyunun, silsileler boyunca tertemiz bir şekilde gelip Hz. Peygamber'e ulaşması ve bu şerefin herkese nasip olmayacağı *Şevkî*'nin şiirlerinde hususiyetle ele aldığı konulardandır:

*Sıv u sıhr-ı enbiyâ vü evliyâ vü etkiyâ
Mustafâ'nun akrabı ol zî-kerem 'Abbâs-ı 'amm (309/2)*

Peygamber'in amcası olması sebebiyle, baba yarısı ve manevi baba sıfatlarına layık görülen Hz. Abbas, aynı zamanda Peygamber'in vefalı dostu ve daim yardımcısı ve duaları kabul olan mübarek bir zattır:

*Makâm-ı vâlididür fahr-ı âlem nûr-ı kevneynün
Sahâbeler içinde 'izzeti var 'ammi 'Abbâs'un (256/3)*

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Hamza, soyunun babası Abdulmuttalib'ten Abdimenaf'a oradan da Hz. İbrahim'e dayanması, Hz. Peygamber'in amcası vasfıyla manevi babası ve baba yarısı olması, Hz. Muhammed'in ümmeti içerisinde en cesurlarından olup Allah'ın aslanı lakabına layık olması, birçok savaşa kahramanca katılan bir gazi olması, din düşmanlarını tarumar etmesi özellikleri ile ele alınmıştır:

*Sad-hezâr küffârı i'dâm eyledi rûz-i Bedir
Târumâr itdi nihâyet 'amm-i Hamza bâ-safâ (45/4)*

Şiirlerde Allah'ın Hz. Hamza'ya cennet ehlinde olacağını müjdelemesi, Allah yolunda şehit olması, şecaat ve mertlikte İran kahramanları Neriman, Sam ve Rüstem'den bile üstün olmasına da değinilmiştir:

*Rüstem ü Sâm u Nerîmân çün kıyâs olmaz
Merd-i meydân-ı metânet Hamza'dur sâlâr-ı ceys (183/4)*

Hz. Hamza şiirlerde Allah'ın daima kahramanlık ve zafer nasip ettiği sadık bir kulu olarak tavsif edilmiştir.

Şevkî Dîvânı'ndaki Hz. Abbas ve Hz. Hamza'nın birlikte methedildiği gazellerde her ikisinin de peygamber amcası olması, nesillerinin temizliği, daima Hz. Muhammed'in destekçisi olmaları ve Allah'ın makbul kullarından olmaları vasıflarından bahsedilmiştir:

*Biridür şîr-i Hak biri mu'în-i fahr-ı 'âlemdür
Bu dîn-i milletün erşedde pîri Hamza 'Abbâs'dur (138/2)*

Dört Halife

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Ebubekir hakkında yazılmış 20 gazel bulunmaktadır. Hz. Ebubekir şiirlerde, Hz. Muhammed'in vefatından sonra ümmetin reisi ve Harem bölgesinin koruyucusu olması ve ilk halife seçilmesi özellikleriyle anlatılmıştır:

*Ey re'isü's-sü'edâ hazret-i Sıddîk u emîn
Ey emîrül-ümerâ hazret-i Sıddîk u emîn (322/1)*

Ayrıca Hz. Ebubekir, ümmet içinde takvada ileri gelen bir kişi olması, İslamiyet'i ilk kabul edenlerden olup birçok kişiyi ihtida yoluna sevk etmede önderlik etmesi, Hz. Muhammed'in yakın dostu ve düşmandan birlikte sığındığı mağara arkadaşı olması, Peygamber'e hicrette eşlik etmesiyle ikinin ikisi unvanına ve cennete layık görülmesi, Miraç hadisesini duyar duymaz sorgulamadan kabul etmesi, aşere-i mübeşşereden olması, savaşlarda daima Peygamber'in yanında yer alması, sıddîk-i atîk sıfatına layık olması gibi özelliklerinden de bahsedilir:

*Şânına buyruldu anun sâdîku's-sıddîk Atîk
Kim behîşt ile beşâretdür Cenâb-ı Bû Bekir (128/4)*

Dîvân'daki gazel nazım şekliyle yazılmış şiirlerden 14 tanesi Hz. Ömer hakkındadır. Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in dostu ve koruyucusu olması, İslam'ın ikinci halifesi olması, adaletiyle nam salmış bir yönetici olması, İslam yolunda canını bile feda etmekten kaçınmayan cesur bir kahraman olarak kafirlere karşı şiddetinin çok olması özellikleriyle ele alınmıştır:

*Şec'-i merdân-ı mehâbetde 'Ömerdür bâlâ
Hükû ü şer' içre 'adâletde 'Ömerdür bâlâ (37/1)*

Şevkî, *Dîvân*'ında Hz. Ömer'i sırlar ilminin inceliklerine vakıf, kâmil ve zeki bir zat olması, adalet yolunda kılı kırk yararcasına hassas bir tavır sergilemesi ve Peygamber için canını bile feda etmekten çekinmeyen bir zat olarak tavsif eder:

*Öyle bir 'âdil kim bir kılı kırk kerre yarar
Şer'e ahkâma diyânetde 'Ömer'dür müşted (108/3)*

Şevkî *Dîvân*'ında Hz. Osman övgüsü için 18 gazel bulunmaktadır. Hz. Osman şiirlerde, İslam'ın üçüncü halifesi olması, Peygamber'in nesline layık olması, Hz. Peygamber'in iki kızı ile evlenip damadı olarak hazret-i zinnûreyn sıfatına muhatap olması yönüyle ele alınır:

*İki dürreyn-i kerîmeyn-i Resûlullâhı
Gördi zevclige revâ hazret-i 'Osmân'a Hudâ (38/2)*

Tüm mahlukatın Hz. Osman'ın hayasına gıpta etmesi ve tarikat, hakikat, şeriat ve marifet ilimlerine vakıf olması bakımından ele alınmıştır:

*Eyledi mâl u menâl fahr-i cihân-yâb ugrına
Terk idüp cân hazret-i 'Osmân diyânetde 'amûd (109/3)*

Şevkî *Dîvân*'ında Hz. Ali'nin övgüsü için kaleme alınmış iki kaside, 47 gazel, iki muhammes ve bir murabba nazım şekliyle yazılmış toplam 52 şiir bulunmaktadır.

Şiirlerde Hz. Ali, Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talip'in oğlu olması, Hz. Muhammed'in himayesinde büyümüş bir çocuk olması, daima Peygamberin yardımcısı ve yakın arkadaşı olması, Peygamber'in tüm sırlarına vakıf olması açısından ele alınır:

*Vahy-i Hak esrâr-ı sırr-ı mazhar-ı peygamberî
Hâtemiyyet vârisi nûr-ı Hudâ'dur Murtazâ (59/2)*

*Mecmû'-ı esrâr-ı ma'nâ-yı hakîkat Hayder est
Kulzüm-i 'ummân-ı feyzân-ı hakîkat Hayder est (88/1)*

Geçmişe, şu ana ve geleceğe dair bilgilerin Hz. Ali'ye nasip olması, Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatıma ile evlenip damadı olarak Peygamber neslinin devamına vesile olması, Hz. Muhammed ile

aynı nurdan yaratılmış olduğu inancı Şevkî'nin şiirlerde ele aldığı hususiyetlerden bazılarıdır:

*İki nûreyn-i münîr biri Resûlü's-sakaleyn
Biri ol hulk-ı cemîl re's-i imâmü'l-hulefâ (23/4)*

*Nûr-ı vâhidden zuhûr itdi iki şehvâr-ı zât
Bu biri şâh-ı risâlet biri şâh-ı evliyâ (420/2)*

Dört halifenin dördüncüsü ve on iki imamın ilki olması, şeksiz şüphesiz ilk inanan Müslümanlardan olması, ibadetlerinde gösterdiği hassasiyetle velilerin en üstünü olması, ilim şehrinin kapısı olan Hz. Ali'nin cifr ü câmi ilmi ile şerefendirilmesi, tarikatların piri olması, din uğruna savaşmaktan kaçınmadığı için Allah'ın aslanı olması, Zülfikar adlı kılıca layık bir başkomutan olması, velayet ve imamet makamlarının birleştiricisi olması şiirlerde işlenen diğer hususiyetlerdendir:

*İmâmetle hilâfet beynini cem' eyleyen ekmele
Mükemmel ol vekîl-i hazret-i Hayder-i kübrâdur (139/9)*

Şevkî'nin şiirlerinde Hz. Ali'den çok kez halifelik, resullük, velilik, imamlık gibi rütbelere herkesten daha çok layık olmasıyla nitelenmiştir:

*Risâletden velâyetden imâmetden hilâfetden
Bu erkân-ı münâsibden görünen cümleye fâ'ik (239/5)*

*Dîvân'*da ayrıca Hz. Ali ve Hz. Muhammed'in birlikte anlatıldığı dokuz gazel, üç kaside, bir müsemmen ve bir muhammes olmak üzere 14 şiir yer almaktadır. Bu şiirlerde Hz. Ali'nin ve Hz. Muhammed'in aynı nurdan yaratılması üzerinde durulan konulardandır:

*Nûr-ı vâhiddür esâsı ol iki şehvâr-ı dîn
Hatt-ı remz-i istivâdur Mustafâ vü Murtazâ*

*Hazret-i Ahmed ile sınıv-ı mine'l-sınvî-durur
Menba'-ı 'ayn-ı sivâdur Mustafâ vü Murtazâ (7/3,7)*

Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den sonra velayet, imamet, risalet, hilafet, emiriyet vasıflarını üstlenip devam ettirmesine değinilmiştir:

*Hâtem-i sırr-ı risâletdür Habîb-i Kibriyâ
Vâris-i hâtem risâletdür 'Aliyye'l-Murtazâ (13/I)*

Hz. Ali ve Hz. Muhammed'in akrabalık ilişkisi dışında yakın dost olmaları, Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'in vârisinin Hz. Ali olması yönüyle ele alınmıştır.

On iki imam

Şevkî Dîvânı tertip edilirken her harfte sırasıyla Hz. Muhammed, Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Hamza, Hz. Abbas, Hz. Fatıma, Hz. Hatice, Hz. Zeynelâbidîn, Hz. Muhammed Bâkır, Hz. Cafer-i Sâdık, Hz. Musa Kâzım, Hz. Ali Rıza, Hz. Muhammed Takî, Hz. Ali Nakî, Hz. Hasan Askerî ve Hz. Muhammed Mehdî'nin övgüsüne yer verilmiştir.

Hz. Ali dört halifenin sonuncusu on iki imamın ise ilkidir. *Şevkî Dîvânı*'nda Hz. Ali'nin imamet zincirinin ilk halkası olması ve on iki imamın onun soyundan gelmiş olmasının vurgulandığı çok sayıda şiir yer almaktadır:

*Bu hâtem zât-ı pâkünden nihâyet Mehdî'ye müncer
Ki Mehdî âhir-i hâtem 'Alî'dür evvel-i hâtem (429/3)*

*Şevkiyâ re's-i re'îsi-durur isnâ 'aşerün
O şehenşâh-ı velâyet-est imâmü'l-hulefâ (18/5)*

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Hasan hakkında kaleme alınmış 17 gazel bulunmaktadır. *Şevkî* şiirlerinde Hz. Hasan'ı, Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın evlâdı olması nedeniyle soyunun temiz olması, halifeliğin otuz yıla tamamladığı için son raşid halife olması ve on iki imamın ikincisi olması yönleri ile işler:

*Çâr ashâba hilâfetde olupdur seyyân
Râşidîn-i hulefâ sâni imâmu'l-hulefâ*

*Oldı anun ile ol sâl-i selâsin tekmiâl
Müttefikdür 'ulemâ sâni imâmü'l-hulefâ (25/3-4)*

Ayrıca Hz. Ali'nin güzel evlatlarından yaşı büyük olanı, velilik gülünün kokusu ve peygamberlik bahçesinin meyvesi olması, şehadet ehlinden olması, Allah'ın huzurunda makbul bir kul olması, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin nurlarının sırrına gizlenmiş olması, Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere şerîf unvanının verilmesi, ümmetin uğruna canını feda etmesi, Hz. Hasan'ın zehirlenerek öldürülmesi şiirlerde tavsif edilen özelliklerdendir:

*İtdi bu ümmetün ugruna fedâ cân ile baş
Bu fenâ milketi kâhında Hasan şâh-ı şehîd (112/2)*

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Hüseyin'in övgüsü için 19 gazel kaleme alınmıştır. Hz. Hüseyin *Şevkî Divanı*'nda, Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın evladı olması, on iki imamın üçüncüsü olması, Kerbela'da şehit düşmesi, Kerbela toprağına kanının bulaşması, Hz. Hüseyin şehit düştüğü için tüm alemin matemde olması hususiyetleri üzerinde durulmuştur:

*Çihân içre kamu gam-hâr Hüseyin-i Kerbelâ'dandur
Olan hüzn ü gam u efkâr Hüseyin-i Kerbelâ'dandur (135/1)*

Allah'ın sırlarına vakıf bir halife olması, genç bir seyyit olması ve onun soyundan gelenlere seyyit sıfatının verilmesi, Yezid'ten çektiği eziyetler Hz. Hüseyin hakkında değinilen diğer konulardandır:

*Yezîd-i bed-likâ Mervânîlerden çekdüğün âlâm
Tutuşdı dil-i agâhı Hüseyin ibn-i Ebû Tâlib (68/6)*

Hz. Hüseyin şiirlerde ayrıca, İslam dini yolunda çektiği sıkıntıların peygamberlerinkine denk büyüklükte olması, cennet ehlinde olmakla şereflendirilmesi, âlemlerin övünç sebebi olması, Peygamber'in kıymetli incisi, mücevheri olması, masum bir çocuk olması özellikleri ile de ele alınmıştır.

Şevkî Dîvânı'nda benzer sıfatlar çerçevesinde Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in birlikte anlatıldığı iki gazel bulunmaktadır. Her iki gazelde de Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in şehit düşmesinden duyulan elem dile getirilmiştir:

*Yanar nâr-ı kamu dünyâ müzelzel lerze-i eşyâ
Bu göz-i 'âşık-ı şeydâ Hüseyin ile Hasan'dandır (134/4)*

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Zeynelabidin hakkında kaleme alınmış 18 şiir bulunmaktadır. İmam Zeynelabidin, *Şevkî*'nin şiirlerinde soyu Hz. İbrahim'e kadar dayanan bir Arap olması, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin torunu, Hz. Hüseyin'in ise oğlu olması, imamet ve velayet mirasçısı olması, dördüncü halife imam olması yönleriyle ele alınmıştır:

*İbn-i ibnü'l-'Arabî müntehîb-i hayr-ı halef
Şeref-i müntesibi râbi' imâmü'l-hulefâ (27/2)*

Şiirlerde Hz. Zeynelabidin, seyyitlerin ve ceyyitlerin başı olması, ehl-i sünnetten şanı yüce bir zat olması, topluma örnek bir Müslüman olması, ümmeti hayra sevk eden bir din önderi olması, Hz. Ali'nin sırrına ve hakikat ilmine vâkıf olması, tasavvuf ve tarikat yolunun pîri olması özellikleriyle anlatılmıştır:

Sülûk ehli anun dergâhını devr ü tavâfeyler

Tarîkatde metîniyyet 'Alî Zeynü'l-abâ'dandur (143/4)

Beşinci halife imam olan Hz. Muhammed Bâkır hakkında yazılmış *Şevkî Dîvânı*'nda 17 gazel bulunmaktadır. Şevkî'nin şiirlerinde, Hz. Muhammed Bâkır'ın beşinci halife imam olması ve soyunun Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Hz. Zeynelabidin'e dayanan şerefli bir silsileye dayanması sıklıkla işlenen konulardandır:

Sıv u sırr-ı Nebevî hâmis imâmü'l-hulefâ

Lü'lü'-i Murtazavî hâmis imâmü'l- hulefâ (28/1)

Ayrıca Hz. Muhammed Bakır şiirlerde, soyunun Kerbelâ şehitlerine dayanması, hem dış görünüş olarak hem de takvada Hz. Muhammed'e benzetilmesi, Hz. Muhammed'in Miraç hadisesini şüphesiz tasdik etmede önder olması, hidayet yolunun rehberi ve velayet nurunun noktası olması, Hz. Peygamber'in nakledilmemiş bazı hadislerini kaydedip mürsel olarak rivayet etmesi, sözünde sadık olması, gayb alemlerinin anahtarına sahip olması, ilme ve hakikat sırlarına vâkıf bir kişi olması yönleriyle bahsedilmiştir:

Ol gaybü'l-gayb sırrının ahkâmına mahrem

Tâ bezm-i belâ Bâkır-ı dâna-yı Muhammed (119/4)

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Cafer-i Sâdık hakkında yazılmış 18 gazel bulunmaktadır. Hz. Cafer-i Sadık Şevkî'nin şiirlerinde, altıncı halife imam olması, soyu temiz seçilmiş bir kişi olması, harem bölgesinin emanetçisi olması, tüm yaratılmışların Hz. Cafer-i Sadık'a hizmet için can atması, cömertlik ve ihsan sahibi bir zat olması, cifr ve kimya ilmi ile harflerin sırrına malik bir âlim olması yönleriyle ele alınmıştır:

Mazhar-ı masdarı esrâr-ı hurûf-ı câmi'

Zâhir ü batını ma'mûr-ı 'ulemâdur Ca'fer (146/3)

Hız. Cafer'in Allah'a, dine ve Peygamber'e daima sadık olması, Allah'ın esmaları ve *küntü kenz* sırrına vâkıf olması, Hız. Ali'den hikmet ve ilmi devralması, yaratılmış olan her şeyin ilminde geniş bilgi ve hüner sahibi olup yed-i tûlâ olması şiirlerde işlenen özelliklerindendir:

*Mâlik-i yed-i tûlâ her esrâr-ı 'ulûmda
Bî-mesel bî-akrân-ı behâ Ca'fer-i Sâdık (249/4)*

Şevkî Divanı'nda Hız. Musa Kazım'ın övgüsü için 17 gazel kaleme alınmıştır. Hız. Musa Kazım şiirlerde, on iki imamın yedincisi olması, müminlerin emiri ve halifelerin şahı olması, soyu Hız. Peygamber'e ve Hız. Ali'ye dayandığı için neslinin ve kendisinin mübarek ve temiz olması, atalarından beri Hak dostu ve Allah peygamberinin yolunda yardımcı olmaları, Kerbelâ şehitlerinin evladı ve torunu olması, Hız. Muhammed'in varisi, Hız. Hüseyin'in mücevheri, Hız. Ali'nin incisi, Hız. Fatıma'nın goncası, Hız. Cafer-i Sâdık'ın gözünün nuru sıfatlarına layık olması, evliyaların imamı ve nebilerin peygamberlik sırrının vâkıfı olması, *Hel etâ* ve *'arefnâ* sırrına malik olması, gayb âlemlerinin sırlarına ve hikmet ilmine vâkıf olması vasıflarıyla işlenmiştir:

*'İlm-i hikmet masdarıdır 'akl-ı küllün mazharı
Sırr-ı esrâra habîr ol Kâzım-ı Mûsâ imiş (189/4)*

Hız. Musa Kazım'ın şiirlerde sıklıkla değinilen bir diğerk özellik ise zayıfların yardımcısı ve vefa sahibi bir zat olması ile kullukta üstün zühd ve takvada öncü bir kul olmasıdır:

*Hakk'a 'abdiyyetde meşhûr tâ'ati taglarcadır
Zühdî bisyâr Kâzım-ı Mûsâ'ya ihsân-ı Ra'ûf (229/4)*

Şevkî, 18 gazelde Hız. Ali Rıza'dan bahsetmiştir. *Şevkî Divanı*'nda Hız. Ali Rıza on iki imamın sekizincisi olması, soyunun Hız. Peygamber'e dayanması, Hız. Peygamberin nebilik ve Hız. Ali'nin velilik sırlarına vâkıf olması, ümmetin hayra sevk olmasında yardımcı olması, ibadetlerinde ve inancında saf olmasıyla Allah'ın rızasını kazanması ve günahkarların ondan medet umması yönleriyle övülmüştür:

*Rahm kıl ümmet-i merhûme-i gümrâhîlere
Ey te'âlâya karîn sâmin imâmü'l-hulefâ (31/4)*

Ayrıca Hz. Ali Rıza'nın hakikat ilmine, Hz. Süleyman'ın mührünün sırrına, be harfinin noktasının şerhine, zahir ve bâtın fenlere malik olması, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin göz bebeği olması, Allah'a ulaşmada rehber ve kâmil-i ekmel bir veli zat şiirlerde işlenmiştir:

*Mükemmel kâmil-i ekmel velî mürşid-i ekber
Fenâ dârında bî-akrân kerâmetde Rızâ meşreb (77/4)*

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Muhammed Takî hakkında yazılmış 17 gazel bulunmaktadır. Hz. Muhammed Takî şiirlerde, on iki imamın dokuzuncusu olması, soyunun Hz. İbrahim'den babası Hz. Ali Rızâ'ya kadar temiz ve seçilmiş olması, cehennem ateşinden uzak, Allah'ın sırlarına vâkif ve duası kabul olan bir zat olması, cifr ve kaf ilmi başta olmak üzere her ilim ve fenne mazhar olması yönleriyle övülmüştür:

*'Ulûm-ı cifr esrâr-ı hurûfât ledünnî kâf
Rumûz-ı noktada yektâ Takiyyü'd-dîn imâmü'l-Hak (252/3)*

Ayrıca Hz. Ali'nin sırlarını anlaması ve o silsileden gelmesi sebebiyle inci, mücevher kıymetinde kabul edilmesi, Hz. Muhammed'in göz bebeği ve Hz. Ali'nin emaneti olması, gönlü uyanmışların içerisinde en önde olması, âlim zatların bile tâbi olduğu bir veli olması Hz. Ali Rıza'yı överken Şevkî'nin değindiği hususiyetlerdendir:

*İderler şânına hürmet hezâr-sâd gavsü'l-a'zâmlar
Veliyyü'l-efhâmîn şâhı Takî'dür mürşid-i a'zâm (412/4)*

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Ali Nakî için kaleme alınmış 18 gazel bulunmaktadır. Hz. Ali Nakî gazellerde, on iki imamdan onuncusu olması, muhterem Harem bölgesinin sahipliğini üstlenmesi, ümmetin baş tacı ve Allah'ın sevgili kulu olması, halifelik tahtına layık olması, Hz. Peygamber'e dayanan soyunun geçmişinin ve sonrasının temiz olması özellikleriyle övülmüştür.

*'Urûk-ı cedd-i pâkünde velâyet hem nübüvvet var
Ne devlet devlet-i a'zam Nakî sultân-ı âlemdür (151/3)*

Bunların yanı sıra Hz. Ali Nakî'nin Yezid'in zulmünden çok cefalar çekmesi, hem nübüvvet hem de velayet mirasçısı olan bir imam olması, Hz. Ali'nin evladı ve ilminin mirasçısı olması, tarikat

sırlarına vâkıf bir veli olması Şevkî'nin şiirlerinde bahsettiği konulardandır:

*Sırr-ı esrâr-ı tarîkat perveri Nakî imâm
'Ârif-i 'âlem-fenâdur hazret-i şâh-ı Nakî (396/4)*

Şevkî Dîvânı'nda Hz. Hasan Askerî hakkında yazılmış 17 gazel bulunmaktadır. Hz. Hasan Askerî gazellerde, on iki imamın on birincisi olması, temiz bir soydan gelmesi ve silsilesinin seçilmiş olması, halifelik, imamlık ve Peygamber'in mirasçısı olma makamına layık olmasıyla övülmüştür:

*Hilâfet hem imâmet hem verâset
Kamudan 'Askerî efdâl-i mufaddal (298/4)*

Ayrıca, Hz. Hasan Askerî, Allah'ın hizmetçisi ve Peygamber'in göz bebeği ve varisi olması, müminlerin emiri ve alemlerin hak imamı olması, cennet ehlinde olması, hal ehlinin reisi, velisi ve dostu olması, ümmetin başkomutanı olması, ona imametin babasından miras olarak kalması, hakikatler ilmine ve ledün sırrına sahip olması gizli ilimlere ve harflerin sırlarına vâkıf özellikleriyle tavsif edilmiştir:

*Menba'-ı esrâr-ı 'irfân-ı sa'âdet mazharı
Kenz-i miftâh-ı hakikat 'Askerî şâh-ı cihân (349/3)*

Şevkî Dîvânı'nda on ikinci imam Hz. Muhammed Mehdî hakkında kaleme alınmış 19 şiir bulunmaktadır. Bunlardan biri müstezat nazım türü ile kaleme alınmış olup diğerleri gazeldir. Hz. Muhammed Mehdî'nin şiirlerde on ikinci imam olarak velilik makamını tamamlayan bir mühür hükmünde olduğu sıklıkla işlenmiştir:

*Hâtem-i tekmîl-i düstûr-ı velâyet sensün
Ey zarîf sâni 'aşer ol ki'imâmü'l-hulefâ (35/2)*

Ayrıca şerîf soyundan gelmesi, aziz, zarif, nazif, iffetli bir zat olması, Allah'ın sevgili kulu ve Peygamberin mübarek evladı olması, hayır sahibi bir din müçtehidisi olması, Hz. Ali'ye bağlı son veli, halife olması, Allah'ın kendisine gayb âlemini bahşetmesi ve o âlemin sırlarına vakıf kılması, dinin hükümlerini uygulamaya sıkı sıkıya bağlı bir kul olması, küfür ehline karşı savaşması, göğe yükselmesi ve kıyamet saati evvelinde yeryüzüne incek olması

Hiz. Muhammed Mehdî'nin şiirlerde tavsif edilen özelliklerindedir:

*Nüzûl-i 'izzet-ile hazret-i 'İsâ iner gökden
'Umûm-ı hâssı ol dem çağırur Mehdî zemîn eflâk (287/2)*

Şevkî Dîvânı'nda, on iki imamın her birinin müstakil övüldüğü şiirlerden başka âl-i âbâ, ehli beyt ve on iki imâmı sevmenin faziletleri, o temiz soya mensup olmanın herkese nasip olmayacağı, hilafet, hatemiyet, nübüvvet, velayet ve risalet makamlarının önemi, ehli beytten yardım dileme, kurtuluşun ancak ehli beyte, âl-i 'abâya tutunarak mümkün olduğu ve ehli beyte sığınma yolunda can feda etmenin bile mukaddes olduğunun ifade edildiği şiirler bulunmaktadır:

*Biz gürûh-ı mihrimânuz âşinâ dirler bize
Nûsha-i kübrâya mazhar müntehâ dirler bize*

*Zâkir-i Ahmed Muhammed Murtazâvîlerdenüz
Hâk-i pâ-y-i hazret-i âl-i 'abâ dirler bize*

*Biz imâmeyn-i hümâmeyn ugruna hâk olmuşuz
Ol sebebden terk-i cân-ı kibriyâ dirler bize (416/1-3)*

Şevkî Dîvânı'nın Dil Özellikleri

Şevkî Dîvânı'ndaki 445 şiirden sadece üç tanesi Arapçadır. Bunlardan ilki Dîvân'ın da ilk şiiri olan tevhitir. Diğerleri, eserdeki dördüncü şiir olan bir münacattır. Sonuncusu ise, verem ve vebadan korunmak için on iki imama sığınarak dua etmeyi anlatan elli sekizinci gazeldir.

Müstakil Arapça birkaç şiirin haricinde de Şevkî'nin, şiirlerde methedilen kişiye ait vasıfları överken Arapça ve Farsça kelimeleri sık sık kullanmaktan çekinmediği görülür. Aşağıdaki beyitte Hiz. Muhammed'i överken seçtiği kelimeler buna örnek olarak gösterilebilir:

*Mukbil-i dergâh-ı hazret nâzenîn mergûb-ı Hak
Sadr-ı 'âlem rahmete'n-lil-âlemîn hayru'l-verâ (6/3)*

Şiirlerde Arapça kelimelerin yoğun olmasının sebebi, Şevkî'nin methedilen kişi hakkındaki hadis ve ayetleri çoğu zaman birebir alıntılanarak kullanması ve bu yolla kendi övgüsünü kuvvetlendirme gayretinde olmasıdır. Aşağıdaki beyitte Hiz.

Muhammed, hazihi *cennâtü 'Adnin* yani bunlar *Adn cennetleridir* hitabına matuf en iri inci olan Aden incisine benzetilmiş ve bu inci *fed hulûhâ hâlidin* yani *sürekli kalmak üzere buraya girin* ayetinin⁵ sırlarına layık tecelli yeri olarak nitelenmiştir:

Dürr-i 'Adni hazihi cennâtü 'Adnin şehveri
Fed hulûhâ hâlidin esrârına mazhar sezâ (6/6)

Hz. Ali'nin övgüsüne yer verilen şiirlerde *Allah onu şerefli kılsın* anlamındaki *kerremallâhu vechehu* tabiri şiirin veznine uygun düşecek şekilde yapılan eklemelerle sıklıkla karşımıza çıkmaktadır:

Kerrema'l-lâhu te'âlâ ile vechehu mümtâz
Var mı hiç ana 'adîl re's-i imâmü'l-hulefâ (23/2)

Şevkî Dîvânî'nında doğrudan Farsça bir şiir bulunmamakla birlikte şiirlerde Farsça kelimelerin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Farsça kelimelerin bu yoğunluğunun sebebi hem methedilen kişinin özellikleri tavsif edilirken Farsça sıfatlara sıklıkla yer verilmesi hem de *hest*, *est*, *şod*, *bâşed*, *bôd* gibi Farsça fiillerin Türkçe övgü şiirlerinin yüklemi olarak kullanılmasıdır:

Menba'-ı nûr-ı hidâyet Hayder-i Kerrâr bôd
Masdar-ı feyz-i 'inâyet Hayder-i Kerrâr bôd (113/1)

Şevkiyâ dergâh-ı hazret-perveri ol zât-i pâk
Hayy u Kayyûm perveri şâh-ı velâyet Hayder-est (92/5)

Şiirlerinde kullandığı Arapça, Farsça kelime ve yapıardan yola çıkarak her iki dil hakkında bilgi sahibi olduğunu söyleyebileceğimiz *Şevkî*, yer yer yüklem ve nesne eksikliği, yanlış tamlama ve nitelermeler gibi dilbilgisi ve anlatım hataları yapmış ses ahengini sağlamak için anlamdan feragat etmiştir:

Mevrûs-ı Nebî hâtem-i esrâr-ı risâlet
Tahkîk-i sübûtî zâtına mevrûd-ı vesâyâ (12/15)

Olmadı enbiyâya bu 'urûc-ı seyr-i zât
Hasseten bi'l-hâs ahas mahsûs sana yâ Mustafa (24/10)

⁵ Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetler için bakınız: Tevbe/72; Ra'd/23; Nahl/31; Meryem/61; Tâhâ/76; Fâtır/33; Sâd/50; Mü'min/8; Saf/12; Beyyine/8 (Yılmaz, 2013: 66).

Eser boyunca, şiirlerdeki ses ahenginin devamını sağlamak için beyitlerde aynı kökten gelen kelimelerin sıklıkla kullanılması ile mütekerrire kelime ve kelime gruplarının oldukça yoğun kullanılması temayülü Şevkî'nin dilinin diğer hususiyetlerindedir:

*Cümleden akdem mukaddem makdem-i akdem ezel
Hem nebî mürsel o beyne'l-mâ'i ve't-tîn ve'l-hafâ (6/4)*

*Bu imâmet bu hilâfet hâme-i tedvîrinün
Noktası şîr-i Hudâdur noktası şîr-i Hudâ (2/12)*

Şevkî'nin şiir dilinde dikkat çeken bir diğer özellik ise en az üç kelimedenden oluşan uzun terkiplerin sık sık redif olarak kullanılmasıdır:

*Ey kerîmân-ı vefâ sâbi' imâmü'l-hulefâ
Destgîr-i zu'afâ sâbi' imâmü'l-hulefâ (30/1)*

*Şân-ı a'zamdur Muhammed sırr-ı fahrü'l-enbiyâ
Şâh-ı efhâmdur Muhammed sırr-ı fahrü'l-enbiyâ (50/1)*

Sonuç olarak, Şevkî'nin şiir dili genel itibarıyla Arapça ve Farsça kelimelerle bezenmiş çoklu sıfatlarla tertip edilmiş tamlamalardan oluşmaktadır. Şair, şiirdeki akıcılığı sağlamak için tekrar, ıstikak ve uzun redif kullanımı yollarına başvurmuştur. Şevkî'nin övgü dilinde çokça sıfata yer verme çabası, beyitlerde bazen dilbilgisi hatalarına ve anlamdaki derinliğin feda edilmesine sebep olmuştur. Yalın bir dile sahip olmayan Şevkî'nin şiir dilinin coşkulu ve lirik olduğu söylenebilir.

Övgü Üslubu bakımından Şevkî Dîvânı'nın Özellikleri

Şevkî Dîvânı Hz. Muhammed ve ehl-i beytini övmek için tertip edilmiş tam, mürettep ve kendi içinde hiyerarşik bir sıralamaya ve düzene sahip methiyelerden oluşan bir eserdir. Sözlükte "övmek, birinin meziyetlerini dile getirmek" anlamındaki medh kökünün sonuna nispet eki getirilerek yapılmış olan "medhiyye" kelimesi Türkçe'de "övgü şiiri" manasında kullanılan bir edebiyat terimidir. Klasik Türk şiirinde methiye denilince akla ilk kaside gelse de başlangıçta kaside nazım şekli ile kaleme alınan methiyeler zamanla mesnevi, kıta, murabba, muhammes, terkihibend,

terciibend ve gazel nazım şekilleriyle de yazılmıştır (Durmuş, E.T. 21.05.2021).

Şevkî *Dîvânı*'ndaki şiirler konu bakımından kaside nazım şeklinin methiye türüne benzese de çoğu gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Şevkî'nin övgü şiirlerini klasik Türk edebiyatı içerisinde alışlagelmiş övgü şiirlerinden ayrı kılan özellik onun üslubudur. Şevkî, methiyelerinde kişileri överken kasidelerdeki gibi hayallere dayalı mübalağalı bir övgü tarzını değil, memduha ait olan gerçek sıfatların birbiri ardına sıralanması şeklinde bir üslubu tercih etmiştir. Bu üslup özelliği belagatte *tensîkû's-sıfât* terimi ile karşılanmaktadır.

Lügat anlamı bir varlığın niteliklerinin sıralanması demek olan *tensîkû's-sıfât*, belâgat terimi olarak manzum veya düz yazı bir metinde bir şahsı veya bir nesneyi art arda sıralanan sıfatlar ile nitelemektir (Saraç, 2013: 184). Bu tanımdan yola çıkarsak Şevkî *Dîvânı* bir *tensîkû's-sıfât* divanıdır. Şevkî aşağıdaki örneklerde övdüğü kişinin tarihi kaynaklarda da bulabileceğimiz gerçek özelliklerini, sıfatlarını sıralayarak methetmiştir. Örneğin Şevkî Hz. Osman'ın övgüsü için kaleme aldığı şiirde Hz. Osman'ın üçüncü halife olması, Hz. Muhammed'in iki kızının da eşi olması, damadı ve yakın arkadaşı, dostu olması vasıflarını sıralamıştır:

*Yâr u refîk ü server dâmâd-ı hak peyember
Ezvâc-ı bint-i bedreyn yâ sâlise'l-hulefâ (20/2)*

Dîvân'da Hz. Abbas'ın övgüsü için yazılmış şiirlerde de kaynaklarda gerçekliği tespit edilebilecek olan Hz. Muhammed'in akrabası olması, Peygamber'e manevi babalık etmesi ve onu koruyup kollaması özelliklerinden bahsedilmiştir:

*Makâm-ı vâlididür fahr-i âlem nûr-ı kevneynün
Sahâbeler içinde 'izzeti var 'ammi 'Abbâsun (256/3)*

Şevkî'nin üslubunun *tensîkû's-sıfât* açısından zengin olması, bu belagat özelliğinin de doğası gereği, şiirlerde methedilen kişilerin okuyucunun zihninde daha kolay canlanması ve anlaşılmasını sağlamıştır. Örneğin aşağıdaki beyitte Hz. Abbas, kaynaklarda da bahsedildiği gibi uzun boylu, beyaz tenli ve gür sesli olarak tavsif edilmiştir:

*Bülend-âvâz serv-kâmet kıyâmet sidre-i Tûbâ
Hak itmîş 'ilm ile birlep Cenâb-ı 'amm-ı Abbâs'ı (387/1)*

Şevkî'nin methettiği kişinin sıfatlarını art arda dizerek övme üslubu, şiir boyunca ses armonisini yakalayabilmesini kolaylaştırmıştır. Bazı beyitlerde şair, yüklem bile kullanmadan sadece sıfatlar ve nida kelimeleri vasıtasıyla kişileri övmüştür. Sıklıkla karşımıza çıkan bu üslup özelliği *Dîvân*'a belli bir ahenk ve eda kazandırmıştır. Bu yolla Hz. Ali'nin vasıflarından bahsettiği övgü şiirlerinden bir örnek aşağıdaki gibidir:

*Ey velîyyü'l-evliyâ merdân-ı Hak şîr-i Celâl
Ey safîyyü's-sufeyâ merdân-ı Hak şîr-i Celîl*

*Ey cevâdü'l-ekrem ü kenz-i kerem kân-ı 'atâ
Ey sahiyyü'l-eshiyâ merdân-ı Hak şîr-i Celâl (292/1,2)*

Şevkî bir başka beyitte Hz. Ebubekir'i şu şekilde övmüştür:

*Es-selâm ey sâdıkü'l-va'dü'l-emînün sâdıkı
Es-selâm ey rükn-i çâr Sıddîk-ı ekber es-selâm (301/2)*

Tek kişinin övgüsü için kaleme alınmış şiirlerde olduğu gibi, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin birlikte anlatıldığı şiirlerde de Şevkî mukayese ilişkisini benzer ve farklı sıfatlar üzerinden kurmuştur. Aşağıdaki örnekte şiir Hz. Muhammed'e, Hz. Ali'ye ve her ikisine birden isnat edilen sıfatlar üzerinden kurgulanmıştır:

*Ey şehenşâh-ı risâlet ey imâmü'l-enbiyâ
Ey sirâcû'd-dîn ü millet melce'-i rûz-ı cezâ
İns ü cîn kerrûbiyâna ba's-ı 'âmmdur mutlakâ
Bir nebî kim kâ'inâtun halkına bâ'is ola
Var kıyâs it ana hiç emsâl olur mı bir daha
Nûr-ı Hak hakku'l-hakîkât Mustafâ vü Murtazâ
Hâtem-i sırr-ı risâletdür Habîb-i Kibriyâ
Vâris-i Hâtem risâletdür 'Aliyyü'l-Murtazâ (13/1)*

Şevkî *Dîvânı*'ndaki şiirlerden hareketle, Şevkî'nin üslubunda *tensîkü's-sıfâtın* gerek methedilen kişilerin okuyanın zihninde canlandırması gerekse şiirde ses ahengini sağlaması açısından belirleyici bir etkiye sahip olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Bu yönüyle Şevkî *Dîvânı*, Hz. Muhammed ve ehl-i beytini mübalağalı hayallerden uzak, tarihi kaynaklarla benzer nitelikte gerçek sıfatlar vasıtasıyla methetmek için kaleme alınmış bir övgü

divanıdır. Tüm eser, Hz. Muhammed ve ehli beytini övmeye hasredildiği için klasik Türk edebiyatı geleneği içerisindeki dîvân-ı nu'ûtlar ile bazı benzerlikler göstermektedir.

Şevkî Dîvânı'nın Dîvân-ı Nu'ûtlar Arasındaki Yeri

Himmetzâde Abdî'nin *Dîvân-ı Nu'ût'u* (İslamoğlu: 2003) XVII. yüzyıldaki önemli na't divanlarından biridir. Bir mukaddime, bir mesnevi ve bir tevhid ile başlayan *Dîvân*, tümü Hz. Muhammed'i övmek için farklı nazım şekilleriyle kaleme alınmış 35 şiir ve müfredattan oluşmaktadır. *Dîvân*'da Hz. Muhammed dışında kimsenin övgüsüne yer verilmemiştir. Bu yönüyle *Şevkî Dîvânı*'ndan ayrılır.

Dönemin bir diğer na't divanı ise Yahyâ Nazîm'in *Dîvân-ı Belâgat-ı Unvân-ı Nazîm* (Çakır: 2018) adlı eseridir. Beş farklı divandan oluşan bu şümüllü eserde, Hz. Muhammed için 56, Selim Giray Han için 10, Musahib Mustafa Paşa için altı, Fâzıl Ahmed Paşa için beş, Sultan IV. Mehmed için dört ve Lalîzâde Mehmed Efendi için iki kaside yer almaktadır. Ayrıca Nazîm, Sadrazam İbrahim Paşa, II. Mustafa, Osman Paşa, Abdurrahman Abdî Paşa, Râmî Mehmed Paşa, İbrahim Efendi, Hüseyin Paşa, II. Ahmed, Sâdık Efendi, Mevlâna ve Muhyiddin Arabî için yazılmış birer kaside bulunmaktadır. *Yahyâ Nazîm Dîvânı*'nın diğer bölümlerinde ise Hz. Muhammed övgüsü için farklı nazım şekilleri ile kaleme alınmış 79 şiir bulunmaktadır. Hz. Muhammed övgüsü için yazılmış şiirlerin yoğunlukta olduğu eserde, Şeyh Selâmî Efendi adlı bir zatın vefatı ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi hakkında yazılmış birer terkibibend bulunmaktadır. Ayrıca *Dîvân*'da dört halifeden, Hz. Hasan ile Hüseyin'den ve ashâbın önde gelenlerinden övgüyle bahsedilen bir mesnevi yer almaktadır. Bu mesnevi konu itibarıyla *Şevkî*'nin şiirleri ile benzerlik gösterse de bu *Dîvân*'ın en önemli farkı na'tlerden bir kısmının dönemin devlet adamları ve önde gelenlerinden himmet bulma amacıyla yazılmış olmasıdır. *Şevkî* şiirlerinde günahların affı ve şefaate nail olmayı dilerken Yahyâ Nazîm'in bazı kaside ve tarihlerini birden fazla kişiye sunmuş olması iki *Dîvân* arasındaki önemli farklarından biridir.

XVIII. yüzyıldaki na't divanlarına örnek olan Bursalı İsmail Belîğ'in *Seb'a-i Seyyâre* adlı eserinin varlığına dair kaynaklarda bilgi olmasına rağmen eser elimizde değildir.

Aynı yüzyıldaki bir diğer na't divanı, Nakşibendî şeyhlerinden Neccârzâde Rızâ'nın *Dîvân*'ıdır (Özdemir: 1989). *Tuhfetü'l-İrşâd, Vâridât-ı Gaybiyye, Zuhûrât-ı Mekkiye* ve *Hâtimetü'l-Vâridât* başlıklı dört bölümden oluşan *Dîvân*'da toplam 737 şiir bulunmaktadır. Eserde tevhid, münacat ve na't tarzı şiirlerin yanı sıra Nakşibendî tarikatının adab ve erkanı ile Nakşîliğin kurucusu olan Şah-ı Nakşibend'den bahseden şiirler de bulunmaktadır. *Dîvân* boyunca ilahi aşk işlenmiş olup *Şevkî Dîvânı*'nın aksine Hz. Muhammed ve Şah-ı Nakşibend dışında övgü şiiri yazılmış bir kişi bulunmamaktadır.

XVIII. yüzyıldaki başka bir divan-ı nu'ût örneği Halvetî-Uşşakî şeyhi Salâhî Efendi'nin *Dîvân-ı Nu'ût-ı Salâhî* (Akkuş: 2002) adlı eseridir. Arapça, Farsça ve Türkçe kısımlardan oluşan *Dîvân*'da 200'ü aşkın na't bulunmaktadır. Bunlardan 141 tanesi *Dîvân*'ın Türkçe kısmındadır. Na'tlerinin hepsi Hz. Muhammed için kaleme alınmış olan *Salâhî Dîvânı* bu açıdan *Himmetzâde Abdî Dîvânı*'na benzemekte ve *Şevkî Dîvânı*'ndan ayrılmaktadır.

Yüzyıldaki bir diğer divan-ı nu'ût ise Ömer Fâik tarafından kaleme alınmış *Dîvân-ı Nu'ût-ı Fâik* (Ak: 2015) adlı eseridir. Kaside nazım şekliyle yazılmış bir münacat ile başlayan eserde huruf-ı hecâ sırasıyla tertip edilmiş 48 na't bulunmaktadır. *Dîvân*'daki son şiir ise 18 beyitlik bir on iki imam methiyesidir. *Dîvân-ı Nu'ût-ı Fâik*, tertip usulü bakımından farklılıklar taşısa da on iki imam hakkında şiir kaleme almış olması yönüyle *Şevkî Dîvânı* ile benzerlik taşımaktadır.

XIX. yüzyılda Nazîf/Nazîfi tarafından kaleme alınmış olan *Nazîf Dîvânı* (Elaldı: 2005) 204 şiirden oluşmaktadır. Her kafiye harfinde önce Arapça bir gazel, sonra Farsça bir gazel ve sonrasında ise Türkçe gazeller bulunmaktadır. Abdî ve Salâhî divanlarında olduğu gibi *Nazîf Dîvânı*'nın da tamamı Hz. Muhammed'e yazılmış na'tlerden oluşmaktadır.

Aynı dönemde Mehmed Fevzî Efendi'nin kaleme aldığı *Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûti'n-Nebeviyye* (Ak, 2014: 55) adlı

eserin başında Arapça, Farsça ve Türkçe na'tlerden oluşan bir divânçe bulunmaktadır. Tevhid, münacat, na't, miraciye ve regaibiyye konulu şiirlerden oluşan eserde Hz. Muhammed dışında kişi övgüsüne yer verilmemiştir.

Mehmed Tevfik Çerkeşşeyhîzâde tarafından yazılmış 18 şiirden oluşan *Dîvânçe-i Tevfik (Kasâid-i Tevfik)* (Yeşil: 2013) dönemin divan-ı nu'ût örneklerindedir. Bir mesnevi, bir terkibibend ve 16 kasideden oluşan *Dîvânçe-i Tevfik*'teki tüm şiirler Hz. Muhammed'i övmek için kaleme alınmıştır. *Mehmed Fevzî Dîvânı* gibi *Dîvânçe-i Tevfik*'in de sadece Hz. Muhammed'in övgüsüne hasredilmiş olması *Şevkî Dîvânı* ile hem tertip hem konu bakımından ayrılmasının temel sebebidir.

Tüm bu eserlerden farklı olarak Hz. Muhammed ve ehl-i beytini övme gayesiyle kaleme alınmış *Şevkî Dîvânı* ise na'tlerden oluşan bir *tensîkû's-sifât* divanıdır. *Dîvân*, hurûf-ı hecâyâ göre dizilmiş sırasıyla Hz. Muhammed, Hz. Muhammed'in ailesi ve akrabaları, dört halife ve on iki imamın her birini övme amacıyla çoğunluğu gazel nazım şekliyle kaleme alınmış şiirlerden müretteptir. Tertip usulü ve her bir harfte övgüsü tekrarlanan kişiler bakımından kaynaklarda tespit edebildiğimiz kadarıyla eski Türk edebiyatı divan metinlerinde *Şevkî Dîvânı*'na benzer bir eser bulunmamaktadır. Tek konuya hasredilmiş olması ve Hz. Muhammed'in övgüsüne ayrılmış şiir sayısındaki çokluk akla *Şevkî Dîvânı*'nın bir divan-ı nu'ût örneği olabileceği ihtimalini getirir de kaynaklarda halihazırda örnek verilen divan-ı nu'ûtlar kendi içerisinde bir birlik taşımadığından ve *Şevkî Dîvânı* onlardan farklı özellikler gösterdiğinden elimizdeki eserin doğrudan bir nu'ût divanı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Sonuç

Çalışmamızın konusu olan *Şevkî Dîvânı*, müellifinin hayatı hakkında detaylı bilgi henüz tespit edilmese de Mehmed Şevkî'ye ait mürettep ve tam bir divandır. Elimizdeki tek nüshası Konya Koyunoğlu Şehir ve Müze Kitaplığı'nda 12678 arşiv numarasında kayıtlı olan eser, Hz. Muhammed ve ehli beytini övmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Şevkî Dîvânı, hurûf-ı hecâ sırasıyla Hz. Muhammed, Hz. Muhammed'in ailesi ile akrabaları, dört halife ve on iki imamın methi için, onlara ait sıfatların ardı ardına dizilmesi yoluyla yazılmış na'tlerden müretteptir. Şevkî, na'tlerinde klasik kaside geleneğindeki gibi memduha ait sıfatları mübalağalı hayallerle süslemekten kaçınmış, bilakis kişileri tarihî gerçekliğe uygun sıfatlar aracılığıyla övmüştür. Şair, *tensîkû's-sifât* aracılığıyla methettiği kişiyi okuyucunun zihninde canlandırmaya ve şiir boyunca ses ahengini yakalamaya çalışmıştır. Onun bu çabası şu anki çalışmalar ışığında tespit edebildiğimiz kadarıyla Türk edebiyatı içerisinde *tensîkû's-sifât* ile yazılmış örneğine nadir rastlanan müstakil bir esere sahip olmasını sağlamıştır.

Şevkî Dîvânı, Arapça ve Farsça kelimelerin sıklıkla kullanıldığı, şahısların çoklu terkiplerle oluşturulmuş sıfatlarla tavsif edildiği, her bir harfte aynı düzenin takip edildiği, tek konuya hasredilmiş bir eserdir. Çoğunlukla na'tlerden oluşması Şevkî Dîvânı'nın bir divan-ı nu'ût olması ihtimalini akla getirmektedir. Bu sebeple çalışmamızda, kaynaklarda tespit edebildiğimiz diğer divan-ı nu'ûtlarla Şevkî Dîvânı'ı mukayese edilmiş ve eserin onlarla benzer ve farklı özellikleri ortaya konmuştur.

Şevkî Dîvânı gibi, daha önce araştırmacıların istifadesine sunulmamış divan-ı nu'ût türüne benzer, yeni örneklerin ortaya çıkması klasik Türk edebiyatında bu gibi başka eserlerin olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Halihazırda yayınlanmış divan-ı nu'ûtlar ile Şevkî Dîvânı gibi ortaya çıkacak yeni eserler vasıtasıyla evvelâ divan-ı nu'ût türünün özellikleri ve sınırlarının daha net ortaya konulması, akabinde ise ortaya çıkacak hususiyetler ışığında eserlerdeki istisnaları da mümkün olduğunca kapsayacak şekilde türe dair yeni bir tanımlama ve adlandırma yapılabilmesi mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Ak, Murat (2014). *Na'tlerin Tasavvufî Temelleri ve Na't Mecmuaları (Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210,1211-Tenkitle Metin)*. Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ak, Murat (2015). "Bir Osmanlı Münevveri Fâik Ömer Efendi ve Divân-ı Nu'ût'u". *İstem*, Yıl: 13, S. 25, s. 47-94.
- Akkuş, Mehmet (2002). *Hız. Peygamber'e Na'tlar (Divan-ı Nu'ut-ı Salahî)*. İstanbul: Şelale Yayınları.
- Akün, Ömer Faruk (Erişim tarihi: 20.04.2021). "Divan Edebiyatı" <https://islamansiklopedisi.org.tr/divan-edebiyati>.
- Canım, Rıdvan (2000). *Latîfî Tezkiretü's-Şu'âra ve Tabsıratu'n-Nuzemâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çakır, Mustafa Sefa (2018). *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitle Metin)*. Doktora Tezi, Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çapan, Pervin (hızl.) (2005). *Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsar min Fevâdi'l-Eş'âr) İnceleme-Metin*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Durmuş, İsmail (Erişim tarihi: 21.05.2021). "Methiye" <https://islamansiklopedisi.org.tr/methiye>
- Eraslan, Kemal (hızl.) (2001). *Alî Şîr Nevâyî, Mecâlisü'n-Nefâyis I (Giriş ve Metin), II (Çeviri ve Notlar)*. Ankara: TDK Yayınları.
- İnce, Adnan (hızl.) (2005). *Sâlim Efendi, Tezkiretü's-Şu'ârâ-i Sâlim Efendi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İpekten, Haluk vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatında İsimler Sözlüğü*. Ankara: MEB Yayınları.
- İsen, Mustafa (1994). *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İslamoğlu, Abdulmecit (2003). *Himmetzâde Abdullah (Abdî), Hayatı, Eserleri ve Dîvân-ı Nu'ûtu*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kanmaz, Fatma Esra (2010). *Ömer Şevkî Mardinî ve Divanı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, Filiz (hzl.) (2010). *Âşık Çelebi, Meşâirü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Kılıç, Filiz (Erişim Tarihi: 20.04.2021). "Tezkire-i Şefkat-i Bağdâdî". <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55753,sefkat-tezkiresi-pdf.pdf?0>.
- Kurnaz, Cemal-Tatçı Mustafa (hzl.) (2001). *Mehmet Nail Tuman, Tuhfe-i Na'îlî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri. C.2.*, Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Ögeri, Adem (Erişim Tarihi: 20.04.2021). "Şevkî, Muhammed Resûl". <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-muhammed-resul>
- Özdemir, Mehmet (1989). *Neccârzâde Rızâ Dîvânı'nın Edisyon Kritiği*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saraç, M. A. Yekta (2013). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Solmaz, Süleyman (hzl.) (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sungurhan Eydurhan, Aysun (hzl.) (1989). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü's-Şu'arâ*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tekin, Feridun (Erişim Tarihi: 20.04.2021). "Şevkî, Muhammed Şerîf, Kettekorganî". <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-muhammed-serif-kettekorganî>
- Yılmaz, Mehmet (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Kesit Yayınları.